

YERYÜZÜ HALLERİ

states of earth

06.09.24
30.03.25

Rozelin Akgün
Judy Chicago
Berna Dolmacı
Sibel Horada
Ekin Kano
Begüm Mütevellioğlu
Cengiz Tekin
Buşra Tunç
Gözde Mimiko Türkkan
Murat Yıldız
Müge Yılmaz

Küratörler–Curators:
Burcu Çimen
Didem Yazıcı

YAPI KREDİ YAYINLARI

İçindekiler Contents

4 Yeryüzü Halleri

States of Earth

Burcu Çimen – Didem Yazıcı

12 Ekolojik Düşüncenin Çatallanan Yolları

Forking Paths of Ecological Thought

Ezgi Hamzaçebi

38 Eser Metinleri

Texts on Artworks

84 Lubitsch ve Okyanuslar

Lubitsch and the Oceans

Chus Martínez

94 Söyleşi: İyileştirilmiş Bir Dünya İçin

Conversation: For an Enhanced World

Didem Yazıcı – Arda Öztaşkın

Yeryüzü Halleri

Burcu Çimen – Didem Yazıcı

Yeryüzünde özenle, dikkatli ve nazikçe yaşamak belki de hiç olmadığı kadar önem taşıyor. Bu yüzden milyonlarca canlı türünün paylaştığı dünyada karışıklıklardan ve hiyerarşiden beslenmeyen ilişki yapılarının peşine düşmeliyiz. İsmi, Birhan Keskin'in insan dışı canlıları merkeze alarak yazdığı şiir kitabı *Yeryüzü Halleri*'nden alan sergi, ekolojiye dayanan eserler üreten, on bir güncel sanatçıyı bir araya getiriyor. Araştırma ve süreç temelli eserlerle birlikte biçimsel estetiği de önceleyen çalışmalardan oluşan sergi, resim, performans, fotoğraf, video, vitray, heykel ve yerleştirme gibi çeşitli mecraları içeriyor. Sanatçıların yaklaşımları, malzeme seçimleri ve araştırma konuları canlılarla eşitlikçi bir tahayyül üzerinden kurulan ilişkilere dayanıyor. İnsanın doğayla ilişki kurma biçimlerini sosyopolitik ilişkiler ve gündelik yapılara dair gözlemler üzerinden kavramayı amaçlayan sergi sürdürülebilirliğin sosyal adalet ve hak temelli yaklaşım üzerine etkisini düşündürmeyi amaçlıyor. “Yeryüzü Halleri” yaşamsal kaynaklar üzerindeki topluluk haklarının korunması gerekliliği, sömürgeci yaklaşımın eleştirisine duyulan ihtiyaç ve bunların yarattığı sonuçların yeniden düzenlenmesine duyulan gereksinimler etrafında şekillenir.

Çevre felaketlerinin insan ve insan olmayan varlıklarda yarattığı tahribat etrafında şekillenen ekoloji odaklı sanat, siyaset, kültür, ekonominin yarattığı koşullardan bağımsız düşünülemez. Bu tahribatı belgeleyen ve bu gidişatın değişimi konusunda hareket etmeyi öneren işlerin yanı sıra, insan ve doğa temasını farklı sanatsal teknik ve yaklaşımlarla kavramsallaştıran çalışmalar da bu alanda kendini gösterir. Sergi, ekoloji düşünürü, çevre aktivisti ve araştırmacı Vandana Shiva'nın *Yeryüzü Demokrasisi* adlı kitabında anlattığı, hiçbir ayrımcılığa yer vermeyen türden bir 'bir aradalığa' inanıyor. “Yeryüzü Demokrasisi, insanları rekabet ve çatışma, korku ve nefret yoluyla bölmek yerine, onları ilgi, işbirliği ve şefkat çemberleri içinde birleştirir” (Shiva 2010: 22-24). Ekoloji ve sanatın kesiştiği yerlere bakan sergi, heterojen gerçekliklerden oluşan ve eklektik bir terim olan ekoloji kavramının (Guattari 2021) anlaşılması ve daha geniş kitlelerce benimsenmesi gerektiğini savunuyor. “Yeryüzü Halleri” izleyiciyi ekoloji temelli dünya görüşünden hareketle, doğanın ve insanların sömürüden uzak olduğu, ihtiyaç olandan fazlasının tüketilmediği bir dünya hayaline davet ediyor. Sergide bu hayali betimleyen

States of Earth

Burcu Çimen – Didem Yazıcı

It has perhaps become more important now than ever before to live on this earth with care, attention, and kindness. Because of this, we need to seek structures that do not feed from oppositions and hierarchy in a world where millions of living beings cohabit. Titled after Birhan Keskin's poetry book *Yeryüzü Halleri* [*States of Earth*], this exhibition brings together 11 contemporary artists whose works revolve around ecology. Featuring research and process-based works along with others which prioritize formal aesthetics, the exhibition compiles various media including painting, performance, photograph, video, stained glass, sculpture, and installation. The artists' approach, choice of material, and research subjects are based on the relationships built on an equitable imagination with living beings. By exploring how human beings relate to nature through observations around socio-political relationships and everyday structures, the exhibition requests that we think about the impact of sustainability on social justice and a rights-based approach. "States of Earth" is shaped around the requirement to protect people's rights over vital resources, the need for colonial critique and the requisites for reorganizing their results.

Ecological art revolving around the damage that environmental disasters have caused humans and non-human living beings, cannot be considered separate from political, cultural, and economic conditions. The works that conceptualize the human and nature theme through various artistic methods and attitudes also reveal themselves in this field, along with those that record this damage and urge us to act to change the course of things. This exhibition believes in a kind of unity that does not allow any discrimination, as explained by ecological thinker, environmental activist, and researcher Vandana Shiva in her book *Earth Democracy*. "Earth Democracy connects people in circles of care, cooperation and compassion instead of dividing them through competition and conflict, fear and hatred." (Shiva 2010: 22-24). The exhibition looks at the intersections of ecology and art and defends that the concept of ecology which is made up of heterogeneous realities and is an eclectic term (Guattari 2021), needs to be understood and embraced by a larger audience. Moving from an ecological worldview, "States of Earth" invites the audience

çalışmalardan biri sanatçı **Rozelin Akgün**'ün sergi için ürettiği *Pîne (Yama)* (2024) isimli yerleştirmesi. Yama metaforunu kullanarak iyileştirme ve yeniden yapılandırmaya işaret eden bu eser, sanatçının geri dönüşümle ürettiği çeşitli doku ve renklerden oluşan biyoplastik ve biyoderiden yapılmış. Hem ekolojik hem de toplumsal düzeyde onarımı ve iyileştirmeyi temsil eden yama, doğaya ve topluma karşı sorumluluklarımızı hatırlatıyor; daha adil, sürdürülebilir bir dünya için çaba göstermeye teşvik ediyor. Doğa ile insanlar arasındaki ilişkinin, sürdürülebilirlik ve karşılıklı bağımlılık üzerine kurulması gerektiğini savunan ekofeminist bir yaklaşımla çalışan Rozelin Akgün'ün sergideki ikinci eseri İstanbul'da ilk defa sergilenen *Yabani Otlar* (2024). Bu yerleştirmede Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki otlarla yapılan yemekler, ilaçlar, şifacılık ve toplayıcılık gibi gelenekler konu ediliyor. Sürdürülebilirliğin yeni bir kavram olmadığını, aslında kuşaklar boyu devam eden yöntemlerin bütünü olduğunu izleyiciye hatırlatıyor. Sergide doğal malzemelerle üretilen bir diğer eser ise **Berna Dolmacı**'nın *Sisli Mavi* (2022) isimli kahve, kına, çay, kil ve tohum kullanarak yaptığı resimsel yerleştirmesi. Rozelin Akgün'ün araştırma tabanlı çalışmalarının aksine, Berna Dolmacı eskizler ve manzaralar üzerinden daha biçimsel düşünüyor. Çıkış noktaları ayrı olan iki sanatçı da doğal malzeme ile yeni dokular elde ediyorlar. Berna Dolmacı'nın hurda kâğıdı kullanma biçimi deniz tasvirindeki dalgaları şekillendiriyor dağlara hacim, gökyüzüne derinlik veriyor. Kurguladığı manzaraları boya yerine hurda kâğıdı ve doğal malzemelerle şekillendiren sanatçı, birçok çalışmasında olduğu gibi *Sisli Mavi*'de de aromatik yağ kullanarak izleyicinin koklama duyusunu da harekete geçirmeyi amaçlıyor. Böylece izleyiciyi manzaranın kokusuna da yaklaştırarak ona çok yönlü bir deneyim sunuyor ve belleğinde kalıcı bir iz oluşturmaya hedefliyor.

Orta alanda sergilenen **Müge Yılmaz**'ın *Umay İxa Kayakızı* (2021-24) yerleştirmesi, sanatçının doğanın kendi başına bir varlık olarak algılanması üzerine düşündüğü işlerinden biri. Sanatçı dinler tarihi ve sanat tarihi üzerinden kurulan ilişkiyi feminist bilimkurgu ile birleştirirken disiplinlerarası bu süreçte kavramların kesişimlerini de gözler önüne seriyor. Müge Yılmaz, Çatalhöyük'te ve Göbeklitepe'de yer alan duvar resimlerindeki doğum sahnelerine ve Anadolu kültüründeki çeşitli sahnelere gönderme yapıyor. Müge Yılmaz'ın doğa üzerinden kurduğu yakın ilişkiyi **Gözde Mimiko Türkkkan** (*kendini*) *Seine Nehri'ne vermek* (2024- devam ediyor) isimli yerleştirmesinde dalgalar

to envision a world where nature and humanity are free from exploitation, and where nothing more than necessary is consumed. *Pine* (Yama) (2024) is a site-specific installation by artist **Rozelin Akgün** that depicts this vision. This work points to healing and restructuring through the metaphor of a patch, and it is self-made out of recycled bioplastic and bioleather that consist of various textures and colors. Representing repair and healing on both ecological and social levels, the patch reminds us of our responsibilities towards nature and society and urges us to make an effort for a more just and sustainable world. Another work by Rozelin Akgün, who works with an ecofeminist attitude that requests the relationship between nature and humans to be built on sustainability and interdependence, is called *Weeds* (2024). This installation is about the food and medicine made with weeds from the Southeast Anatolia region, as well as the traditions of healing arts and foraging. It reminds the audience that sustainability is not a new concept but an entirety of methods practiced for generations. Berna Dolmacı's *Sisli Mavi / Foggy Blue* (2022) is another work from the exhibition made of natural materials; it is an installation that combines painting with coffee, henna, tea, clay, and seeds. In contrast to Rozelin Akgün's research-based works, Berna Dolmacı approaches her art in a relatively more formal manner through sketches and landscapes. Both draw from different reference points yet create new textures through natural materials. Berna Dolmacı's way of using scrap paper gives form to the waves in her sea depictions and provides volume to the mountains and depth to the sky. Forming the scenes, she sets up with scrap paper and natural materials instead of paint, the artist intends to activate the audience's sense of smell by using aromatic essential oils in *Foggy Blue* like many of her other works. Bringing the viewer to the smell of the landscape, she offers them a multifaceted experience and aims to leave a permanent trace in their memory.

Müge Yılmaz's installation *Umay İxa Kayakızı* (2021-24) exhibited in the central room, is one of the artist's works in which she explores the perception of nature as a being on its own. The artist weaves the relationship built on a history of religions and art history together with feminist fiction and throughout this interdisciplinary process, the artist highlights the intersections of the concepts. Müge Yılmaz gives references to the birth scenes in the wall paintings from Çatalhöyük and Göbeklitepe as well as other Anatolian scenes. The intimate relationship that Müge Yılmaz builds with nature, is also traceable

üzerinden yapıyor. Sanatçı bu eserinde anlatımını, psikolojik, duygusal ve sosyolojik kimliklerin dışavurumu olarak ele alıyor. İnsan ve insan olmayan varlıklar üzerine düşünen sanatçı, bu pratiğini su dalgaları üzerine genişletiyor. Çeşitli akış formları ile ilgilenen sanatçı bedenle birleştirdiği bir form olarak dalgalara bakıyor. Hem bedensel pratiği hem de akış üzerine düşünceleri, sanatçıyı Seine Nehri ile oluşturduğu anlatıma getiriyor. **Sibel Horada** ise, *Suyun Şekillendirdiği* serisinde, çocukluğunun geçtiği Burgazada'yı kendine çıkış noktası olarak görüyor. Yaşadığı yerle kurduğu ilişki, dikkatini ayrıntılar üzerine yönlendiriyor. Gözde Mimiko Türkan'ın dalga boyutlarının kendisini sorun edinen yaklaşımı, Sibel Horada'nın çalışmasında dalganın getirdikleri üzerinden şekilleniyor. *Suyun Şekillendirdiği* heykel serisi, atıklar üzerinden giderek tahrifatı şiirsel bir anlatımla sanat formuyla buluşturuyor.

Sergide, İstanbul'da ilk defa sergilenen çalışmalar arasında **Cengiz Tekin**'in *Kum* (2012) adlı fotoğrafı yer alıyor. Duvarında gün batımı manzarası asılı ve içi kum dolu bir odayı gösteren bu fotoğraf, içine sıkışılmış bir binaya doğayı çağırmanın zorluğuna işaret ediyor. Mekâna özgü üretilen çalışmalar arasında **Buşra Tunç**'un *Yeni Extremofiller* isimli araştırma ve süreç temelli yerleştirmesi yer alıyor. Sanatçının İstanbul'da bir sanayi kompleksinde yürüttüğü araştırmaların çıktısı olan bu çalışma ekoloji kavramını makine, malzeme, insan, beden, zaman ve madde ilişkileri içinde ele alıyor. Sergiye *Flowers and Leaves* (2023) isimli serisiyle katılan **Murat Yıldız**'ın yaşatma biçimlerini düşünürken bitkiler üzerinden kurduğu anlatım, sergi mekânında resim ve heykel olarak kendini gösteriyor. Sanatçının eserleri insan doğa ilişkisi üzerinden rastlantısal bağlar kuruyor. Sergideki işleri insan sonrası kavramıyla şekillenen **Ekin Kano** da bu deneysel yaklaşıma benzer bir şekilde organik malzemelerle ve kişisel hikâyelerle şekillenen anlatımı benimsiyor. Bu araştırma temelli eserler, insan ve insan olmayanların birlikte oluşturdukları yeni anlamlara dair önermeler sunuyor.

Begüm Mütevellioğlu'nun rengârenk cam parçalarıyla resimsel bir yüzey yarattığı *Bu Yaz Bütün Güzellikleri Bizimle Keşfedin* (2023) ortasında iki sevgilinin durduğu cenneti andıran bir bahçe manzarası. Bitki örtüsünün dünyanın bir parçası olmasının yanı sıra, huzur veren büyüleyici ve romantik atmosferini vurguluyor. Sanatçıya göre bitkiler sadece etrafımızı güzelleştiren dekoratif öğeler değil aynı zamanda insanlarla bağ kuran, onlara iyi gelen ve akıl sağlığını destekleyen canlılar. Eserin merkezindeki çift küçük boyutlar-

in **Gözde Mimiko Türkkkan**'s waves in the installation *giving one self to the River Seine* (2024-ongoing). The artist treats her narrative as the expression of psychological, emotional, and sociological identities. Thinking on humans and non-human beings, she expands this practice on water waves. Engaged in various forms of flow, the artist focuses on the wave as a form in relation to the body. The bodily practice and thinking on flow bring her to her narrative around the River Seine. In her series *Shaped by Water* **Sibel Horada**, on the other hand, takes Burgazada, where she spent her childhood, as a departure point. Her relationship with the place she lives in shifts her focus towards details. While **Gözde Mimiko Türkkkan**'s approach focuses on problematizing waves themselves, **Sibel Horada** focuses on what the waves bring. The sculptural series *Shaped by Water* (2019) brings the notion of damage together with a poetic narrative of art through her focus on waste.

Cengiz Tekin's photograph *Sand* (2012) is featured among the works exhibited in Istanbul for the first time. This photograph on the wall depicts a sunset landscape and a room full of sand and shows the difficulty of inviting nature into a cramped apartment building. Among the site-specific works is **Buşra Tunç**'s research and process-based installation *New Extremophiles* (2024). The outcome of the research conducted by the artist at an industrial complex in Istanbul treats the notion of ecology within the relationships among machine, material, human, body, time, and matter. **Murat Yıldız**, who participated in the exhibition with his series titled *Flowers and Leaves* (2023), uses the narrative he constructs through plants while contemplating the ways of living, which manifests itself as painting and sculpture in the exhibition space. His works establish coincidental connections through the relationship between human and nature. Similar to this experimental approach, **Ekin Kano**'s works in the exhibition, shaped by the posthuman concept, similarly acquire a narrative that draws from organic materials and personal narratives. These research-based works offer proposals around new meanings that humans and non-humans build together.

Begüm Mütevellioğlu's *Discover All The Beauties With Us This Summer* (2023) in which the artist creates a painterly surface with colorful glass pieces portrays a heaven-like garden scene where two lovers stand in the middle. Along with the fact that flora is a part of the world it also punctuates the mesmerizing and romantic atmosphere. According to the artist, plants are

da betimleniyor. Neredeyse tüm resmi kaplayan yemyeşil bitkiler bu eserin başrolünü üstleniyor.

“Yeryüzü Halleri”, kapitalist kalıntıların şekillendirdiği dünyada, toplumların, sermayenin ve iktidarların verdiği hasarı gösterirken doğanın bir özne olmasını vurgulayan çalışmalarla suyun, dalgaların ve bitkilerin birlikte yaşamaları için önermeler sunuyor. Post-kapitalist bakış açısının insan odaklı yaklaşımından uzaklaşıp bir mantarı, çiçeği, suyun dalgasını eşitlikçi bir yerden ele alıyor.

Hepimiz birbirimize bağlıyız.

Görünmeyen köklerle, bir mantar ve ağaç gibi miselyumlara, birbirimizden gizlediğimiz yamalarımızla, korumaya çalıştıklarımızla bir duman bulutuyla bazen denizden gelenlerle birbirimize bağlıyız.

Kaynakça References

- Guattari, F. (2021) “Ekozofi Nedir? Félix Guattari’yle Söyleşi”, E-skop, çev. Eda Sezgin, Yayın tarihi: 1 Eylül 2021, <https://www.e-skop.com/skopbulten/ekozofi-nedir-felix-guattariyle-soylesi/6210> Erişim tarihi: 25 Haziran 2024
- Shiva, V. (2010) Yeryüzü Demokrasisi, çev. Ali K. Sayel vd., Bgst Yayınları, s. 22-24.

not mere decorative objects but also living beings that connect with humans, heal them, and support their mental health. The central figures are depicted on a micro-scale. The lush green plants that occupy almost all of the painting are the protagonists.

"States of Earth" presents proposals for the water, waves, and plants to coexist through the works that highlight the damage that societies, capital, and power cause and the subjectivity of nature in a world that is shaped by capitalist crumbles. Moving away from the post-capitalist perspective's human-centric approach, it takes on a mushroom, a flower, and a wave of water from a place of equality.

We are all connected.

We are connected with invisible roots, with mycelia like a mushroom or a tree, with the patches that we hide from each other, with things that we protect, with a smoke cloud, or with what comes from the sea.

Ekolojik Düşüncenin Çatallanan Yolları

Ezgi Hamzaçebi

Ekoleştirir: *Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar* başlıklı çalışmada, Greg Garrard, ekoeleştirisinin politik bir inceleme olduğunu, kültürel incelemeleri genellikle belirgin bir “çevreci” ahlaki ve siyasi gündeme bağladığını, bu açıdan felsefe ve siyaset kuramında yaşanan çevre odaklı gelişmelerle yakından ilişkili olduğunu vurgular (Garrard 2016: 16). “Ekoleştirir, ozon tabakasının incelenmesi gibi gerçek ve indirgenemez biçimde maddesel sorunlara dikkat çekmeye çalışırken, bilimsel meselelerin asla siyasi ve kültürel meselelerden tamamen ayrı tutulamayacağı içgörüsüne de sahiptir” (Garrard 2016: 250). Garrard, ekoloji ve çevreye ilişkin sorunların yalnızca bilimsel meseleler olmadığını, kültürel incelemeye de tabi olması gerektiğini savunur: Zira bu sorunlar doğaya ilişkin bir çevre bilgisiyle bunun kültürel yansıması arasındaki etkileşimin sonuçlarıdır. Bu tür bir inceleme edebiyat kuramı, kültür ve sanat kuramları, felsefe, sosyoloji, psikoloji, çevre tarihi ve ekoloji alanlarının bilgi birikimini gerektirir. Garrard’a göre ekoeleştirmenler, muazzam ve karmaşık çevre krizlerinin karşısına, görünüşte zayıf olan kültürel inceleme araçlarıyla çıkmayı ahlaki ve siyasi bir zorunluluk olarak görmelidirler. Garrard hem bir bilim dalı hem de toplumsal-politik bir hareket olarak ekolojinin değişen, dönüşen ve tartışmalı bir kavram olduğuna dikkat çeker. Ekoleştirinin yaşadığımız dünyayı inceleyip eleştirmemizi sağlayan tamamen dönüştürücü bir söylem ortaya koymaya uğraşırken doğayla kültür arasındaki karmaşık müzakerelere hem sahne hem de araç olan geniş çaplı kültürel süreç ve ürünlere giderek daha fazla önem verdiğinin altını çizer. Ona göre ekoeleştirir en geniş tanımıyla, “insanla insan dışı arasındaki ilişkinin insanlığın kültürel tarihi boyunca incelenmesi ve bizzat ‘insan’ kavramının eleştirel bir incelemesidir” (Garrard 2016: 17).

Ekoleştirir alanında, derin ekoloji, eko-Marksizm, ekofeminizm, post-hümanizm gibi farklı ekolojik yaklaşımların öne çıktığı ve bu yaklaşımların her birinin ekolojik krizle ve “insan” kavramıyla farklı şekillerde ilişkilendiği görülür. Derin ekolojistler, ekolojik krizin kökeninde Batı felsefesinde ve kültüründe insanla doğa arasında bir ikilik yaratılmasının yattığını iddia

Forking Paths of Ecological Thought

Ezgi Hamzaçebi

In his work titled *Ecocriticism* Greg Garrard emphasizes that ecocriticism is a political study that often ties its cultural analyses to a 'green' moral and political agenda. In this respect, this is closely related to environmentally oriented developments in philosophy and political theory (Garrard 2016: 16). "Ecocriticism demands attention to literal and irreducible material problems such as ozone depletion, but it also depends upon the insight that scientific problems are never fully separable from cultural and political ones." (Garrard 2016: 250) Garrard argues that ecological and environmental problems are not simply scientific issues but also subject to cultural study because these problems are the results of the interaction between nature-oriented environmental knowledge and its cultural reflection. This study requires knowledge of literary theory, culture and art theories, philosophy, sociology, psychology, environmental history, and ecology. For Garrard, ecocritics need to see it as an ethical and political requirement to respond to tremendous and complex environmental crises with seemingly weak tools of cultural study. Garrard highlights that ecology – a scientific field and a socio-political movement – is an evolving, transforming, and contested concept. He underlines that while ecocriticism strives to put forth a completely transformative discourse that allows us to study and criticize the world we live in, it increasingly gives importance to a wide range of cultural processes and products providing a setting and a tool for complex discussions between nature and culture. In his words, the broadest definition of ecocriticism is that it entails "the study of the relationship of the human and the non-human throughout human cultural history and entailing critical analysis of the term 'human' itself." (Garrard 2016: 17)

In the field of ecocriticism, one sees the coming forward of various ecological tendencies such as deep ecology, eco-Marxism, ecofeminism, and posthumanism and that they relate to the ecological crisis and the concept of 'human' differently. Deep ecologists claim the dualistic separation of humans from nature promoted by Western philosophy, and culture as the origin of the environmental crisis and demand a return to monistic, primal identification

ederek, insanların ve ekosferin monist ve ilkel bir yaklaşımla yeniden özdeşleştirilmesini talep ederler ve insan merkezli değerler sisteminden doğa merkezli değerler sistemine geçişi savunurlar (Garrard 2016: 43). Varlıkların bireysel farklılıklarını göz ardı ederek tüm varlıkların özünde aynı ve bir bütün olduğu düşüncesine dayanan bu yaklaşım, bazı ekolojik yaklaşımlar tarafından kabul görmez. Örneğin, toplumsal ekoloji ve eko-Marksizm, derin ekolojistlerin mistisizmini eleştirir. Ekolojik sorunların, kapitalist üretim biçimlerinden kaynaklanan sömürü ve tahakküm ilişkilerinden kaynaklandığını savunur ve tüm toplumları etkisi altına aldığı düşünülen güç ilişkilerine ve hiyerarşiye karşı çıkar. Eko-Marksistler de yaklaşımlarının merkezine akıl sahibi olup evrimsel olarak en gelişmiş tür addedilen insanı koydukları, toplumda var olan güç ilişkilerini tersyüz ederek çevresel sorunlara çözüm getireceğine inanılan mutlak fail olarak insan türünü öne çıkardıkları için eleştirilirler. Ancak, Marksizm ve hayvan özgürleşmesinin birlikte düşünülmesi gerektiğine ilişkin, 2017’de Almanca olarak Bündnis für Marxismus und Tierbefreiung (Marksizm ve Hayvan Özgürleşmesi Birliği) tarafından kaleme alınan *Marksizm ve Hayvan Özgürleşmesi Üzerine 18 Tez*,¹ türçülük ve sınıflı toplum arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya, bu iki mücadelenin neden ve nasıl birbirini içermek durumunda olduğunu açıklamaya çalışması bakımından oldukça önemlidir.

Öte yandan ekofeministler, ekoloji karşıtı inanç ve pratiklerin temeli olan insan-doğa ikiliğiyle, erkek-kadın ikiliğinin ortak bir tahakküm mantığı veya üstünlük modeli üzerine inşa edildiğini savunurlar. Ekofeminizm kavramı ilk defa feminist, aktivist Françoise d’Eaubonne tarafından 1974’te yayımlanan *Le Féminisme ou la Mort* (Feminizm ya da Ölüm) isimli kitapta kullanılmıştır. Bu çalışmada kadınlara yönelik baskı ve doğaya yönelik baskı arasında bağlantı kurulmuş hem kadın hem de doğanın özgürlüğünün beraber olacağı iddia edilmiştir. Yazar Sheila Collins 1974 yılında yayımlanan *A Different Heaven and Earth* (Farklı Bir Cennet ve Yeryüzü) isimli kitabında, cinsiyet eşitsizliklerinin ve ekolojiye verilen zararın sebeplerinin kökenlerini ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, sınıf sömürüsü ve ataerkil yapı gibi ortak yapılarla bağlamıştır. Ekofeminizm, doğal dünyanın sömürülmesi ve aşağılanmasıyla kadınların ikincilleştirilmesi ve baskılanması arasında bağlantı gören bir harekettir. Ekofeminist araştırmaların temel amacı, tarihi süreçte kadınlar ve doğa arasında kurulan bağlantıları ortaya koymak² ve ortaya koyulan

1. Bu metin, Doğukan Dere ve Gizem Haspolat tarafından Marksizm ve Hayvan Özgürleşmesi için çevrilmiştir. <https://mutb.org/publications/marksizm-ve-hayvan-%C3%B6zg%C3%BCrle%C5%9Fmesi-%C3%BCzerine-18-tez/>
2. Tarih boyunca filozofların kadını ele alış biçimiyle doğayı ele alış biçiminin paralellik gösterdiği görülür. Örneğin, Platon dişil olanı aklın karşıtı olan doğayla ilişkilendirmiştir. Kontrol mekanizmasının öznesi aklın sahibi erkek, kontrol edilen nesne ise doğa ve dolayısıyla kadın olarak tanımlanmaktadır. Aristoteles de Platon gibi erkek ve akıllı aynı kategoride, yöneten ve efendi olarak konumlandırırken; kadınlar, duygular, hayvanlar ve doğayı yönetilen, kontrol edilen ve daha aşağı tarafa olan olarak konumlandırmaktadır.

of humans and the ecosphere and defend the shift from a human-centered to a nature-centered system of values (Garrard 2016: 43). Ignoring the individual differences of beings, this approach, which is based on the idea that beings are essentially the same, is not taken into consideration by some ecological attitudes. For example, social ecology and eco-Marxism criticize the mysticism of deep ecologists. They suggest that ecological problems are driven by relationships of exploitation and domination that are fueled by capitalist modes of production and argue against power dynamics and hierarchy that are considered to influence all societies. Additionally, eco-Marxists face criticism for centering their approach on the human species, which is thought to be the most evolved and rational of all animals, and for projecting the idea that humans are the ultimate agent capable of solving environmental issues by upending socially constructed power structures. However, about Marxism and animal liberation, *18 Theses on Marxism and Animal Liberation*, penned in German in 2017 by Bündnis für Marxismus und Tierbefreiung (Marxism and Animal Liberation Alliance), is rather significant in putting forth the relationship between speciesism and class-based community and tries to explain how and why both have to contain each other. On the other hand, ecofeminists argue that anti-ecology beliefs and practices are built on the common logic of domination and superiority model of the human-nature, man-woman dichotomies. Ecofeminism was originally used in activist Françoise d'Eaubonne's book *Le Féminisme ou la Mort* (Feminism or Death), published in 1974. In this work, pressures on women and nature are linked to one another and it is argued that the liberation of women and that of nature will be together. In her book *A Different Heaven and Earth*, author Sheila Collins links the origins of gender inequalities and ecological harm to mutual structures such as racism, sexism, patriarchal structure, and class exploitation. Ecofeminism is a movement that notices a connection between the exploitation and humiliation of the natural world and the subordination and suppression of women. The main purpose of ecofeminist studies is to reveal the historical relationships between women and nature¹ and to weaken patriarchal domination with the critique of these relationships. For example, in *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*, Carol J. Adams defines "the sexual politics of meat" as "an attitude and action that animalizes women and sexualizes and feminizes animals."

1. Historically, it seems that the way philosophers have considered women and nature have shown similarities. For example, Plato has linked the feminine with the anti-rational nature. The subject of the control mechanism is defined as the man who is wise and the controlled object as nature thus the woman. Like Plato, Aristoteles also categorizes the man and the mind together and considers him as the ruler and the master, while he positions women, emotions, animals, and nature as subordinate, controlled, and inferior.

bu bağlantıların eleştirisiyle ataerkil tahakkümü zayıflatmak olmuştur. Örneğin, Carol J. Adams, *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram*'da, "etin cinsel politikası"nı "kadınları hayvanlaştıran, hayvanları da cinselleştirip dişileştiren bir tavır ve davranışlar bütünü" olarak tanımlar (Adams 2015: 24). Ava gidenin erkek olmasından bitkinin kadın yiyeceği, etin erkek yiyeceği olarak gösterilmesine; ana akım pornografide kadınların bir özne olarak değil parça parça (bacak, göğüs) tüketilen bir nesne olarak ele alınması ile hayvanların sofrada bir canlı değil de parça parça (but, göğüs) yenen bir yemek olarak algılanmasına kadar birçok benzerliğe dikkat çeker. Hayvanların kaderinden bahsettiğimizde aslında geleneksel anlamda kadının kaderinden bahsettiğimizi, hayvanlara, onları kadınların aşağı konumuyla ilişkilendirerek baskı uyguladığımızı belirtir. İkisinin de tarihi, "insan" tanımının sınırlarını nasıl tehdit ettiklerini gösteren eril ve insan merkezci anlatılar tarafından ortak yazılmıştır.

Yüzyıllar boyunca kadınlar ve bitkilerin ilişkilendirilmesi de hem kadınların hem de bitkilerin zararına olmuştur. Kadınlar ve bitkiler arasındaki ilişkinin tarihinin, cennet bahçesindeki Havva'dan bitkileri şifa için kullanıp sahip olduğu bilgidен dolayı cadılaştırılan şifacı kadınlara kadar uzandığı söylenebilir. Silvia Federici'nin (Federici 2019) vurguladığı gibi, kazıklarda yalnızca cadıların bedenleri değil, aynı zamanda kadınların toplumsal güçlerinin temeli olan geniş bir toplumsal ilişkiler dünyası ve kadınların nesiller boyunca annelerden kızlara aktardığı devasa bilgi birikimi de (bitkilere dair bilgiler, gebelikten korunma ve kürtaç yöntemleri) de yok edilmiştir. Kadın olma görevi ve bitki olmak, tarihsel olarak bağlantılıdır, çünkü ikisi de cinselleştirilmiş, sömürülmüş, doğallaştırılmış, sosyal ve biyopolitik kontrole maruz kalmıştır. Bitkiler hayatın çetin gerçeklerini yatıştırıcı güzellikler, süsler olarak övülürken ve potansiyelleri gerçek kılacak becerikli bir bahçıvanın eline bakan, edilgen varlıklar olarak tanımlanırken, kadınlar da çocuk yaptıkları sürece varoluş amaçlarını gerçekleştirdikleri düşünülen, erkekler tarafından kontrol edilmesi gereken varlıklar olarak işaretlenmiştir. Batı felsefesinde uzun zaman ölümle ilişkilendirilen bitkiler, Batı düşüncesinin marjlarında yer almış, Aristoteles tarafından erken dönemde cansız, inorganik minerallerin biraz üzerinde, varlığın düşük bir alt katmanına sürgün edilmişlerdir. "Batı düşüncesinde bitkiler çift, neredeyse paradoksal bir anlam işgal eder; kontrolden çıkmış bir beden, sonsuz bir şekilde çoğalan ve üreyen fakat